

108235

Huszdik évfolyam,

1906.

8. (236) füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

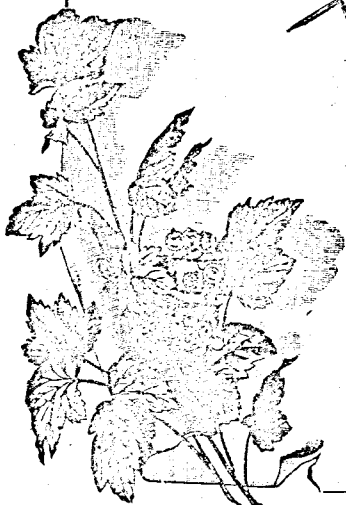
Legyen meggyőződve, hogy míg maradékaim élnek, Önnek irántam tanusított szívesességét, mint öröksége fogják tartani s az „Armenia“ füzetait, mint családi szentséget fogják tisztelni. (Szongott Kristófhoz Buenos-Aires decz. 23. 1902. intézett leveleiből).

Czetz János
magyar tábernek.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája

1906.

TARTALOM.

Az „Örmény Múzeum-Egyesület“ alapszabályai.

A magyar-örmény püspöki szék és a Balkán. — IV. Befejező közlemény. — Irta: Merza Gyula.

Az „Örmény-Múzeum“-hoz (költemény). Irta: Izmael Ferencz.

Kis Ernő. — A „Magyarország“ után — Kovács János.

Természeti sajátságok és Krisztus-legendák. — Agárdi után Sz. K.

KISEBB KÖZLEMÉNY.

Világosító-Szent-Gergely ünnepe.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

BCH Cluj / Central University Library Cluj
Fényes esküvő.

Az „Armenia“ előfizetési ára egész évre 8 korona,
fél évre 4 korona, egyes füzet ára 80 fillér. —

108235

108235
1906

AZ „ÖRMÉNY MÚZEUM-EGYESÜLET” ALAPSZABÁLYAI.

o o o

I. Fejezet. Az egyesület czíme, székhelye, ügynyelve és pecsétje.

1. §.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az egyesület czíme: „Örmény Múzeum-Egyesület.”
Székhelye: Szamosújvár. Ügynyelve: magyar. Pecsétje: az úgynevezett örmény keresztnek és az örmény tudományosság kigyófejes jelképének motivumaiból összeállított jelvény, a következő felirattal: Örmény Múzeum-Egyesület, Szamosújvár, 1904.

II. Fejezet. Az egyesület célja és eszközei.

2. §.

Az egyesület célja a hazai örménység összes emlékeinek, valamint a külföldi örményekre vonatkozó tárgyaknak és irodalmi emlékeknek összegyűjtése, önálló múzeumban való felállítása, megőrzése és ismertetése; továbbá az örmény hagyomány és közérzet ápolása, a hazafias műveltségnek a hazai örmények között való terjesztése és végül Szamosújvár város és Szolnok-Doboka vármegye területén a múzeumi és könyvtári föladatoknak általános irányban való ápolása.

3. §.

E cél elérésére Szamosújvárott „Örmény Múzeum“ néven múzeumot alapít, annak gyarapítására gyűjtéseket és kutatásokat eszközöl, s anyagát lajstromok, tudományos és népszerű felolvasások, magyarázatok és dolgozatok útján ismerteti, s mindama kulturai feladatok iránt, melyeknek ápolását céljául kitűzte, a közönség érdeklődését minden rendelkezésére álló eszközzel ébrentartani igyekszik.

4. §.

Az „Örmény Múzeum“ feladata a hazai és külföldi örmény nyelvű és vonatkozású könyveknek, térképeknek és iratoknak, örmény egyházi fölszereléseknek és az örmény élet összes tárgyainak eredetiben vagy másolatban, vétel vagy ajándék, örökös vagy ideiglenes letétemény útján való összegyűjtése és felállítása.

E mellett a múzeumban minden olyan múzeumi és könyvtári anyag helyet foglalhat, a mely a hazai örmények- és lakóhelyeik- s első sorban Szamosújvár város és Szolnok-Doboka vármegyének általános művelődési érdekeit szolgálja.

5. §.

Az „Örmény Múzeum“ gyűjteményei a szamosújvári örmény kath. egyház, illetőleg az ottan felállítandó örmény püspökség elidegeníthetlen tulajdonát képezik.

6. §.

Az „Örmény Múzeum“ állami felügyelet alatt áll, melyet a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege útján gyakorol felette.

7. §.

A múzeum anyagának elhelyezése felől az egyesület gondoskodik, a könyvtár és irattár s az egyházi tárgyak önálló helyiség berendezéseig, vagy célszerűségi tekintetekhez képest ezután is lehetőleg az örmény plebániai templom oratoriumában helyeztetnek el.

III. Fejezet. Az egyesület tagjai.

8. §.

Az egyesület tagjai tiszteleti, örökös alapító, rendes és pártoló tagok.

Tiszteleti tag valamennyi hazai örmény szertartású áldozó pap, továbbá a ki a múzeum vagy az örménység iránt szerzett érdemeiért ilyenre megválasztatik.

Örökös alapító tag az, a ki egyszer s mindenkorra 1000 koronát kifizetett vagy kötelezvényvel biztosított alapítvánnyal járul az egyesület céljainak előmozdításához. Az örökös alapító tagság és a vele járó jogok az alapító halálával átszállanak arra, a kit az végrendeletében erre kijelöl.

Alapító tag az, ki egyszer s mindenkorra legalább 200 koronát készpénzben kifizetett, vagy kötelezvényvel biztosított alapítvánnyal járul az egyesület céljaihoz, avagy annak muzeumát ezen összegnek megfelelő tárgyak adományozásával gyarapítja.

A be nem fizetett alapítványok összege után évenként 5% kamat lesz az alapító által az egyesület pénztárába befizetendő.

Rendes tag az, a ki magát aláírás útján kötelezi, hogy tagdíj fejében három egymást követő évben, évenként 10 koronát fizet be az egyesület pénztárába.

Pártoló tag az, a ki évenként bármi pénzüsszeggel vagy tárgyak adományozásával járul az egyesület céljaihoz.

Örökös alapító, alapító és rendes tagokká testületek és egyéb jogi személyek is megválaszthatók; ezek tagsági jogaikat megbizottjaik útján gyakorolhatják.

9. §.

A tiszteleti tagokat a választmány javaslatára az évi rendes közgyűlés, az alapító-, rendes- és pártoló tagokat az egyesület egy tagjának ajánlatára a választmány választja.

Külföldiek tiszteleti taggá választása jóváhagyás végett bejelentendő a m. kir. belügyminiszternek.

10. §.

A rendes tagok kötelezettsége a három év lefolyása után is fenmarad, ha kilépési szándékukat az utolsó év bezárta előtt a titkárnál írásban be nem jelentik.

11. §.

Az egyesület tiszteleti, örökös alapító, alapító és rendes tagjai a közgyűlésen tanácskozási és szavazati joggal bírnak, a választmányi üléseken, az egyesület által rendezendő felolvasásokon, kirándulásokon részt vehetnek, felolvasásokat tarthatnak, a múzeumot díjtalanul látogathatják s annak anyagát tanulmányozhatják; az egyesület esetleges kiadványait tagilletményül, illetőleg kedvezményes áron kapják. A pártoló tagok csupán azt az előjogot élvezik, hogy a múzeumot díjtalanul látogathatják.

12. §.

Ha valamely egyesületi tag a büntető törvénykönyvbe, vagy a társadalom erkölcsi felfogásába ütköző tettet követ el, azt a választmány javaslatára a közgyűlés az egyesület kötelekéből kizárhatja.

A kizárási eljárás legalább öt egyesületi tagnak a választmányhoz írásban benyújtott és kellőleg megokolt indítványára indítványozható. E kérdésben a döntéshez úgy a választmányi ülésen, mint a közgyűlésen a szavazatok kétharmada szükséges

IV. Fejezet. Az egyesület kormányzata.

13. §.

Az egyesület ügyeit a választmány vezeti, mely az egyesület tisztikarán és tiszteletbeli tisztviselőin, a tiszteleti és az örökös alapító tagokon és a vidéki bizottságok elnökein kívül a közgyűlés által választott tagokból áll. A választmány választott tagjainak száma 50—100-ig terjedhet.

14. §.

A tisztikar tagjai:

- a) az elnök,
- b) ügyvivő alelnök,
- c) hat alelnök,
- d) a felügyelő-bizottság elnöke, illetve annak helyettese,
- e) a titkár,
- f) a jegyző,
- g) a múzeum igazgatója,
- h) a múzeum örei,
- i) az ügyész,
- j) a pénztárnok,
- k) az ellenőr,
- l) a két számvizsgáló.

Ezen állások betöltése mellett az egyesület minden egyes állásra tiszteletbeli tisztviselőket is választhat.

15. §.

A tisztikart — a felügyelő-bizottság elnöke és annak helyettese, továbbá a múzeum igazgatója és örei, a tiszteletbeli tisztviselők kivételével — valamint a választmányi tagokat három évi időtartamra az évi rendes közgyűlés választja meg, titkos szavazás útján, az egyesület alapító és rendes tagjai sorából.

16. §.

Az elnök az egyesületet hatóságok és mások irányában képviseli, a közgyűléseket és a választmányi üléseket egybe-hívja, vezeti és a szavazatok egyenlő számánál döntő szavazattal bír, az egyesület tisztviselőinek működését és a múzeum állapotát ellenőrzi, örökös az alapszabályok és az ügyrend megtartása fölött, s a költségvetés keretén belül, a titkár ellenjegyzése mellett pénzt utalványoz, az egyesület pénztárát évenként legalább egyszer megvizsgálja.

17. §.

Az elnököt távollétében vagy akadályoztatása egyéb eseteiben az ügyvivő alelnök, ezt szükség esetén a többi alelnökök egyike helyettesíti.

18. §.

A titkár a közgyűléseken és a választmányi ülésein előadói tisztet végez, a határozatokat végrehajtja, az egyesület levelezését viszi, az elnök utalványozásait ellenjegyzzi, az egyesületi tagokról névkönyvet vezet, az egyesület irattárára és kiadványaira felügyel.

19. §.

A jegyző vezeti a közgyűlések és választmányi ülések jegyzőkönyveit, a titkárt — akadályoztatása esetén — helyettesíti és egyébként minden teendőjében támogatja.

20. §.

A múzeum igazgatója a múzeumot képviseli és annak összes ügyeit vezeti, a felügyelő-bizottság határozatait végrehajtja, a folyó ügyeket elintézi, a múzeum hivatalos iratait őrzi, a múzeum részére eszközrendő vásárlások, adományok és letétek elfogadása tárgyában a felügyelő bizottságnak javaslatot tesz, a múzeum növedéki naplóját és alapleltárát vezeti s az új szerzeményeket az örökhöz juttatja, az örök működését ellenőrzi, a titkár ellenjegyzésével pénzt utalványoz.

21. §.

A múzeumi örök a gondozásukra bizott osztályokat, az igazgató utasításai szerint vezetik és azok felett felügyeletet gyakorolnak, az új szaporulatnak a szaklajstromokba való bevezetéséről és a gyűjtemény-tárgyak elhelyezéséről gondoskodnak.

22. §.

Az ügyész az egyesület jogait védi és azt jogi ügyekben az elnöktől nyert meghatalmazás alapján képviseli.

23. §.

A pénztárnok az egyesület vagyonát nyilvántartja és pénzeit kezeli, a pénztár állapotáról a választmányi üléseken jelentést tesz. A tagsági díjakat beszedi s a tagdíjhátralékokat

nyilvántartja; belépti díjjal rendezett ünnepeken a jegypénztári teendőket ellátja. A bevételekről és kiadásokról számadást vezet; a kiadásokat az elnök utalványozására a titkár láttamozása mellett eszközli és az egyesület vagyoni állapotáról az évi rendes közgyűlés elé részletes kimutatást terjeszt.

24. §.

Az ellenőr a pénztári kezelést ellenőrzi és a netán tapasztalt szabálytalanságokról a választmánynak jelentést tesz.

25. §.

A számvizsgálók az egyesület pénztárát és számadásait minden év leteltével megvizsgálják, az évi költségvetés tervezetét megállapítják és eljárásukról a választmánynak jelentést tesznek.

BCU Cluj / Ce26. University Library Cluj

A múzeum igazgatója, örei és az egyesület pénztárnoka, mint közvagyon-kezelők, a gondozásukra bízott értékekért az egyesületnek teljes erkölcsi és vagyoni felelősséggel tartoznak.

27. §.

Ha az egyes tisztviselők hosszabb ideig akadályozva vannak hivatalos teendők végzésében, helyettesítésükről első sorban a tiszteletbeli tisztviselők, szükség esetén a választmány más tagjainak megbízása útján a választmány utólagos jóváhagyása mellett az elnök intézkedik.

28. §.

Az egyesület tisztviselői és azok helyettesei tiszteletdíjban részesíthetők, melynek nagyságát a választmány állapítja meg.

29. §.

Szolgazemélyzet alkalmazásáról s azok díjazásáról a szükséghez képest a választmány gondoskodik.

30. §.

A múzeum ügyeit közvetlenül a felügyelő-bizottság intézi. A bizottság elnöke a szamosújvári örmény kath. egyház mindenkori plebánosa, helyettese az általa kijelölendő örmény pap.

Tagja az egyesület elnöke és ügyvivő alelnöke, a titkár, a múzeum igazgatója és esetleges tiszteletbeli igazgatója, Szamosújvár városának polgármestere, ha örmény kath. vallású és a szamosújvári állami főgymnasium igazgatója.

A bizottság a gyűjtemények állapotját nyilvántartja, a vétel útján való gyarapítás és az ajándékok és letétek elfogadása felett az igazgató meghallgatásával határoz, s az igazgató és a múzeumi örök működését ellenőrzi.

A bizottság a szükséghez képest tartja üléseit. Az üléseken az előadói tisztet a múzeum igazgatója, a jegyzői tisztet a titkár tölti be. Az ülések jegyzőkönyvei a választmány elé terjesztendők s a bizottság az év végével összefoglaló jelentésben számol be a közgyűlésnek a múzeum állapotról.

31. §.

A választmány rendes és rendkívüli ülésein igazgatja az egyesület ügyeit, az ügy- és vagyonkezelést szabályozó ügyrendet megállapítja, eselleg az alapszabályok keretén belül a szükséghez képest módosítja, a felügyelő-bizottság működését ellenőrzi, gondoskodik az egyesület vagyonának biztos elhelyezéséről, a pénztár kezelését ellenőrzi, a számvizsgálók jelentése alapján az évi költségvetés tervezetét megállapítja és elfogadás végett a közgyűléshez terjeszti; a titkárhoz beérkező ajánlatok alapján megválasztja az örökös alapító, alapító, rendes tagokat és az egyesületi tagok kizárása tárgyában a közgyűlés elé javaslatot terjeszt; tagjai közül választott bizottság által felolvasásokat, előadásokat, tudományos kirándulásokat és ásatásokat rendez; kiadványainak szerkesztéséről és azoknak kiadásáról gondoskodik, helyettes tisztviselőket választ, az egyesület szolgálatszemélyzetét alkalmazza és a személyzeti javadalmazásokat megállapítja.

32. §.

A választmányi ülések negyedévenként legalább egyszer hivandók össze; ezen üléseken az egyesület minden tagja jelen lehet, felszólalási joggal és szavazattal azonban csak a tisztviselők és választmányi tagok bírnak, s a nyilvános ülés, egy választmányi tag kivánságára, zárt üléssé alakulhat. Határozathozatalra az elnökön kívül legalább hat, a költségvetés megállapításánál és kizárási indítvány tárgyalásánál 10 szavazásra jogosult tag jelenléte szükséges; de ha ennyi tag nem gyűl össze, az indítvány tárgyalására újabb határnap tűzetik ki, melyen a jelenlevők többsége dönt.

33. §.

Az elnök bármikor jogosítva van, három választmányi tagnak írásban benyújtott kivánságára pedig egy hét lefolyása alatt köteles a választmányt rendkívüli ülésre egybehívni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V. Fejezet. Az egyesület közgyűlése.

34. §.

Az egyesület tagjai az egyesület ügyeinek vezetésére nyert jogaikat a közgyűlésen gyakorolják.

35. §.

A rendes közgyűlés évenként január havában az egyesület székhelyén Szamosújvárott tartatik meg. Ezen kívül a választmány határozatára, vagy 12 egyesületi rendes tagnak írásban, a tárgy megjelölésével beterjesztett kivánságára, az elnök két hét lefolyása alatt tartozik rendkívüli közgyűlést összehívni. A közgyűlés tárgysorozata a meghívóban mindenkor közzé teendő.

36. §.

A közgyűlés tárgyai: titkári jelentés az egyesület lefolyt évi működéséről; a felügyelő-bizottság jelentése a múzeum állapotáról; a pénztárnok és számvizsgálók jelentései az egyesület vagyoni állapotáról és a pénztár keze-

léséről; a választmány által előterjesztett évi költségvetés megállapítása; a tisztikar, választmányi tagok és a választmány által javaslatba hozott tiszteleti tagok megválasztása; kizárási indítványok tárgyában határozathozatal; alapszabályok netaláni módosítása; a vagyonkezelés módjának megállapítása s az esetleges indítványok tárgyalása.

Az indítványok az előző választmányi ülésen bejelentendők és annak véleménye kíséretében terjesztendők a közgyűlés elé.

A közgyűlésen felolvasások is tarthatók; ezek tárgyai az előző választmányi ülésen bejelentendők.

37. §.

A közgyűlés határozatképes, ha a tisztikar és a választmányi tagok választásánál, kizárási indítványnál, költségvetés tárgyalásánál s az alapszabályok módosításánál legalább 20, egyéb ügyeknél legalább 12, szavazattal bíró tag jelen van. Kizárási indítványok felett a szavazás mindig titkosan történik s eldöntéséhez a szavazatok kétharmada kívántatik meg; egyéb ügyekben a közgyűlés nyilvános szavazással és általános szótöbbséggel dönt.

38. §.

A közgyűlés jegyzőkönyvét az elnök és titkár írja alá és az elnök által kiküldött két egyesületi tag hitelesíti.

39. §.

A jegyzőkönyv, az egyesület működéséről, a múzeum állapotáról szóló jelentések s az egyesület számadásai kíséretében másolatban a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege elé terjesztendő.

VI. Fejezet. A múzeum szervezete és igazgatása.

40. §.

A múzeum örmény vonatkozású anyaga három osztályra oszlik; ezek a következők: a) a könyvtár és levél-

tár; b) régiségtár és néprajzi gyűjtemény; c) szépművészeti gyűjtemény.

A múzeum kiegészítő részét a gyűjtemények többi anyaga alkotja, mely a természetének megfelelő csoportosításban az örmény vonatkozású anyagtól elkülönítve kezelendő.

41. §.

A múzeum gyűjteményei nyilvánosak, a közönség számára való hozzáférhetőségük és használatuk módozatait az egyesület választmánya állapítja meg.

42. §.

A gyűjtemények ajándékozás, letét és vétel útján gyarapíthatók. Ajándékul és letétül oly tárgyak fogadhatók el, melyek az intézet céljainak megfelelnek. A vásárlás és ajándékok, illetve letétemények elfogadása felől az igazgató javaslatai alapján a felügyelő bizottság határoz.

Az államsegélyeknek gyarapítási célokra való felhasználására a múzeum és könyvtárak országos főfelügyelő-sége adja meg az útasítást.

43. §.

A múzeum anyagáról az igazgató által növedéki napló és alapleltár s az egyes osztályok szerint az osztályörök által szaklajstromok vezetendők.

Az állami segélyből beszerzett, vagy az államtól ajándékba, vagy letétül kapott gyűjteménytárgyokról, ezenkívül valamennyi osztálynál ez illető örök által külön lajstrom vezetendő.

VII. Fejezet. Az egyesület kiadványai.

44. §.

Az egyesület hivatalos közlönye az „Armenia“ című Szamosújvárott megjelenő magyar-örmény szemle és az ennek mellékleteül süükségenkénti idöközökben és terjedelemben örmény és nyugati nyelveken szerkesztendő.

múzeumi értesítő, melyet az egyesület saját költségén ad ki. Az egyesületnek az „Armenia“-hoz való viszonyát a választmány annak szerkesztőjével egyetértésben állapítja meg.

Ezen kívül az egyesület vagyoni állapotához képest évkönyvet, múzeumi lajstromokat, tudományos és népszerű értekezéseket is bocsát közre, melyek szerkesztéséről és kiadásáról a választmány gondoskodik.

45. §.

Az egyesület összes kiadványait, az egyesület alapító, rendes és tiszteleti tagjai tagilletményül, esetleg kedvezményes áron kapják.

VIII. Az egyesület vagyona és jövedelme.

46. §.

Az egyesület vagyona, az egyesület részére tett alapítványokból és egyéb forrásokból keletkezett alaptökeből, továbbá gyűjteményeinek az alapleltárba felvett tárgyaiból és a berendezés s felszerelés ingó és ingatlan tárgyaiból áll.

Az egyesület részére tett alapítványok gyümölcsözőleg kezelendők, azok tőkéje csupán önálló múzeumi épület költségeinek fedezésére használható fel és kamatai addig is csupán a múzeum gyarapítására fordíthatók.

47. §.

Az egyesület alaptökéjének kamataiból, a tagdíjakból és a múzeum belépti díjaiból, az államtól, a vármegyétől és a várostól várható segélyből s egyéb pénzadományokból, a kiadványok jövedelméből s egyéb bevételeiből fedezi kiadásait és az esetleges maradványt, a mennyiben a választmány az évi költségvetés előirányzatában erről másként nem intézkedik, alaptökéje gyarapítására fordítja.

48. §.

Az egyesület bevételeiről és kiadásairól zárszámadás készítendő, mely a választmány által megvizsgálatva, annak

jelentése kíséretében a választmány útján az évi rendes közgyűlés elé terjesztendő.

Az állami segélyből származó összegek a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege közvetlen rendelkezése alatt állván, az egyesület pénztárában külön nyilvántartás mellett kezelendők, s felhasználásukról az elszámolás az év végével jóváhagyás végett, az országos főfelügyelőség elé terjesztendő.

IX. Fejezet. Az egyesület alapszabályai és ügyrendje.

49. §.

Az egyesület alapszabályai csak a közgyűlés által, legalább husz tag szavazatának általános többségével módosíthatók. A módosított részek jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz terjesztendők fel.

50. §.

Az alapszabályokat az egyesület egész igazgatására vonatkozó ügyrend egészíti ki; ennek megállapítása és az alapszabályok keretén belül eszközölhető módosítása a választmány hatáskörébe tartozik.

X. Fejezet. Az egyesület feloszlása.

51. §.

Az egyesület feloszlását az e célból összehívott és egy hónappal előbb kihirdetett közgyűlés határozhatja el. A közgyűlés határozatképességéhez az összes, egyesületi alapító és rendes tagok háromnegyed részének jelenléte, a döntéshez pedig a szavazatok kétharmada szükséges. Határozatképtelenség esetén egy hónap letelte után egy újabb közgyűlés hívandó össze, melyen a megjelent tagok szavazatának kétharmada dönt.

52. §.

Feloszlás esetén az egyesület minden vagyona a szamosújvári örmény kath. egyházra, illetőleg az ottan fel-

állítandó örmény püspökségre száll, mely azt kizárólag múzeuma fentartására fordíthatja.

53. §.

A feloszlásra vonatkozó határozat foganatosítása előtt megerősítés végett a m. kir. belügyminiszterhez terjesztendő fel.

54. §.

A m. kir. belügyminiszterium az egyesületet azon esetben, ha az alapszabályaiban megszabott hatáskörét be nem tölti, vagy túllépi, mennyiben működésének folytatása az állam, vagy az egyesületi tagok vagyoni érdekeit veszélyeztetné, haladék nélkül felfüggesztheti s a felfüggesztés után elrendelendő szabályszerű vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszthatja, vagy felosztás terhe alatt az alapszabályok szigorú megtartására kötelezheti.

Dr. Papp Gusztáv

közigazgatási jegyző.

Tódorfi Lukács

közigazgatási elnök.

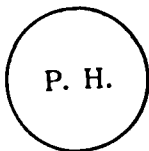
* * *

Szám: 14792/1906

III. a.

„Látta a m. kir. belügyminiszter.”

Budapesten, 1906. évi márczius hó 12.

A belügyminiszter meghagyásából:

Szabó László

miniszteri tanácsos.

A MAGYAR-ÖRMÉNY PÜSPÖKI SZÉK ÉS A BALKÁN.

IRTA: MERZA GYULA.

IV.

(Befejező közlemény.)

Egy évtized előtt csodálatos módon galvánizálta ezt a kis népfajt a városalapító Verzereskul (Verzár) emléksobrának az eszméje, mely egyúttal a hazai örmény be-település örök jelképeül hirdetendi a kegyelet és hála megnyilvánulását az ős apák iránt.

Ezzel együtt újra lánggra lobbant a reménytelenség hamúja alatt senyvedő örmény püspökség fenséges gondolatának a zsarátnoka, a mely a 70-es évek közepén elhúnyt Lukácsival sírba szállani látszott.

A sajtóban egy deczennium alatt kifejtett lelkes agitáció, hírlapi polemiák, röpiratok és monográfiák, valamint az „Armenia“ folyóirat szakcikkelyei előbb a köztudatba, majd végre a parlament színe elé terelték a kérdést, mely olyan akuttá lett, hogy már a legilletékesebb tényezők is foglalkozhatnának a megoldás módozataival.

Egy szóval a hazafias arménizmus elszáradtnak vélt életfája egy csapásra kizöldült, kivirágzott és gyümölcsöt-rejtő kábitó illatával az egész örménységet elárasztva, a magyar nemzetnek meghatóan kedves látványt nyújt. Hiszen az arménizmus, mint az elhagyatott, ápolást nélkülöző gyümölcsfa ellepve az életerejét szívó részvétlenség parazitáitól, a gyökerén rágodó visszautasítás férgeitől, egy vigasztalan és meddő harcz közben a legsértőbb vádak villámcsapása alatt bénult meg. Ámde csaknem az utolsó pillanatban fölkeresték az érdeklődő kertészek, hogy a nemes fában az életszikrát megmentsék. Ápolás alá vették, megnyesték, megtakarították, a tövét felkapálták és ime csoda történt, mert a szeretet napjának a melege és a részvét termékenyítő zápora életrekeltették a tetszhalott arménizmust, melynek valóságos villámhárítója fog lenni az örmény püspöki süveg. Ma már visszafojtott lélekzettel várja az egész örménység ennek az oly régóta hiában-várt fenséges szimbolumnak a megjelenését.

Tehát mintegy varázsütésre utat törtek a reménysugarak és a dermedt szivekből felszállanak a hála és öröm-

imába olvadó fohászai. Köny csillog a szemekben, felhangzik a templomokban a hozsánna és egy kis nép térdreborulva mond hálát mindazoknak, kik eszményképét megsemmisülni nem engedték. Bevált a latin közmondás, hogy „Deus per media operatur.“ Nem akarta a Gondviselés, hogy annyi ősi erény, vallásosság és követendő példa a hazai örménységgel nyomtalanul elenyésszen.

Az arménizmus már-már utolsót lobbanó életszikráját a Népgéniusz a legvégső pillanatban olyan szent hevületté szította, hogy e tűznek a melegét a magyar nemzetnek is meg kellett éreznie. S ime annak egyetlen szelid érintésére kigyúlt a parázs, majd fölcsapott a fajszeretet lángoszlopa, mely trikolorszínbén ragyogva várja a magasztos pillanatot, hogy az ősi főpapi hymnusz hangjai mellett Isten nagyságát dicsőítve gyermeki hódolattal és szeretettel fogadja saját ritusú püspökének földöntúli érzést keltő főpásztori áldását.

Vajha mielőbb bevonulhatna az örmény püspök Verzereskul (Verzár) ősi székhelyére Szamosújvárra, mely mint a magyar-örmények anyavárosa csak így lesz valóban örmény Rómának nevezhető. Különböztetésül most Szamosújvár egy szebb jövő küszöbén áll, hogy az egész hazai örménységet egybefoglaló „Örmény Múzeum-Egyesület“-et megalakította, melynek elnöki tisztét e város ezidőszerinti országgyűlési képviselője, Dániel László tölti be, kinek személyében a hazai legelőkelőbb örmény családok egyike újította fel azt a régi kapcsolatot, mely őseit a magyar-örménységhez és annak metropolisához fűzte. Lélekemelően megindító szép látvány volt, mikor a Délmagyarországra kiszármazott Dánielék szóbanforgó érdemes sarja a nép örömrivalgása közepette mély meghatottsága és kegyellete jelül levett kalappal vonult be ősi fészkébe: Szamosújvárra s ott is legelőször az örmény székesegyházba.

Lám, száz év múltán is kinyílt az arménizmus hazafias virága abban a szívben, kinek ősei szereplését az örmény néphagyomány a betelepülés koráig viszi fel. Az „Örmény Múzeum“ magasztos eszméje is a hazai örmény arisztokrácia rangban, szellemben és vagyonban legelőkelőbb képviselőit sorakoztatta egy új dicső alkotás zászlója alá.

Bizalommal és reménnyel tekint tehát az egész hazai örménység Szamosújvár fölvirágzásában és ezzel kapcsolatosan valamennyi hazafias mozgalmi sikerében.

Hiszen pl. mindenekelőtt az örményszertartású római katolikus püspök fölcent személyében első sorban is megkoronázódnék a hazai örmény hivek vallásossága, miáltal nemcsak hogy legszebb jutalmát nyerné el egy kis népfaj kétszázados páratlan hazafisága, hanem az ország egyúttal ércznel maradandóbb emléket állítana az örmény ritus példátadó missziójának. Mert a hogy a lehető legnagyobbfokú magyarérményesség és még hozzá a saját ritusú püspököt nélkülöző állapot se volt képes az örmény ritust megsemmisíteni, sőt ennek bizonyosságául a katolikus közvélemény éppen most 200 év után az örmény püspöki szék betöltésének eshetőségével komolyabban foglalkozik mint valaha: akként faji jellegének és nyelvbeli fejlődésének, kulturális intézményeinek és csaknem korlátlanul szabad egyházi önkormányzatának teljében minden magyarhoni nemzetiség fenní példából csak azt meritheti, hogy a haza és vallás, a fajszeretet és a magyar érzület fogalmi egymással összhangzó irányzatokká fejleszthetők.

Már pedig erre ez idők szerint nem kínálkozik klaszszikusabb tanúbizonyosság, mint az örmények magyarkeretű eszményképének t. i. a hajdan fenállott örmény püspökségnek a megvalósítása. Hiszen már a 47/48: XX. t. cz. az összes hazai vallásfelekezetek tökéletes egyenlőségét és viszonyosságát proklamálta; az erdélyi 48: IX. t. cz. hasonlóképen; a 68: XLIII. t. cz. pedig az az örmény kath. egyházat egyenesen és névszerint a bevett vallások sorába iktatta.

Ennek ellenére fentnevezett törvényeink egyesegyedül csak az örmény szertartású felekezetre vonatkozólag maradtak napjainkig teljesen végrehajthatlanul. De hogy miért, arra nehéz feleletet adni.

Remélhetőleg nem azért, mert az örmények közvagyonukat magyar kulturális intézményekbe fektetvén, ősi püspökségük visszaállításánál állami viszonzást nem remélhetnek?

Talán azért sem, hogy minden más nemzetiség követeléseivel szemben az örmények szerénysége játszott a szemérmes koldus szerepét?

Hanem valószínűleg az örmény plebániák versengését s a plebániák területén kívül lakó örmény hívek egyenlenségét, valamint a vezető egyéniségek hiányát s az előkelőségek közönyét vagy ellenállását kihasználó áramlatok mindig olyan kedvezőtlen színben tudták informálni a döntő köröket, mintha az örmények a statusquo megváltoztatására még gondolni se kívánnak.

Azonban a mesterségesen szított viszálynak a látszata lassanként szétfoszlott, a hazafias örmény közszellem kezdi leszorítani a magánérdekeket, az örmény egyházközségek s az egész országban szétszóródott örmények a főúri körök magaslatáig tudatára ébredtek a leszármazás és kegyelet parancsolta ama hazafias kötelezettségüknek, hogy a magyar hazának az arménizmus útján is tegyenek szolgálatot.

Már pedig egy ilyen jelszó varázsának mindennemű akadály felett diadalmaskodnia kell. A hazai örménység imponáns érdeklődése megmozgatta a külföldi örmény előkelőségek és tudós arménisták, a nyugati és keleti örmény tudományos góczpontok eddigi közönyét és fölkellette a Mechitháristák figyelmét; — a római pápa pedig áldását küldötte a hazai örményekre.

Mozt itt a kínálkozó alkalom, hogy érsekükkel élükön a bécsi Mechitháristák Szamosújvárra leendő és hír szerint a szerzet által is óhajtott állandó megtelepülése az örmény egyház szervezatlenségét végre-valahára gyökeresen meg-
orvosolja.

Hiszen ezzel önmagától megoldódnék a hazai örmény püspökség kérdése. Eltekintve az egyházi szemponttól, mely hazánk egyik leghazafiasabb egyházának kölcsönözne díszet: a Mechitháristák Szamosújvárra költözése egy nyugati Ecsmiádzinnak vetné meg alapját.

A keleti tudományosság napja a fényküllök egész özönével árasztaná el a magyar irodalmat abból az örményalapítású és örménylakta városból, mely egy csapásra az orientálisták és armenisták Mekkájává változnék. A külföldi örmény világ is meleg érdeklődéssel kíséri ezt a tervet,

mert az örmény környezet, a vérség tudata a törzslakossággal, az egyházi élet fölélenkítése s az örmény társadalmi és kulturális intézmények szakavatott vezetése, valamint az „Örmény Múzeum“-nak a Mechtáristák megbecsülhetetlen értékű gyűjteményeivel és könyvtárával való kapcsolatba hozása: hazánk egyik újabb világhírű nevezetességét alkotná.

Aztán keresve se található jobb alkalom ennél, hogy a magyarság az örmények iránt érzett rokonszenvét egyenesen magas államérdekből kézzelfogható alakban dokumentálja. Ez volna a hazai örmény püspöki szék helyreállításának is a legegyszerűbb és legtermészetesebb megoldása.

És miután a magyar nemzet a hazafias örmények összeségével szemben elismerését másképpen eklatánsabban ki sem fejezheti: rendelje el a törvényhozás, hogy a hazai autonóm örmény kath. egyház a tekintély minden megkívántató attribútumával fölruházva — élén saját ritusú püspökével — megfelelő állami javadalmazásban részesüljön.

Ez annyival is inkább szükséges, mert jöllehet míg hazánk minden hitfelekezete és ritusa saját főpapjának a lelki kormányzata alatt magyar földön szentelheti papokká az egyház szolgálatába álló theologusokat: addig egyesegyedül csak az örmény papnövendékek azok a mostoha-sorsú lelkészjelöltek, kik fölszentelésük céljából — örmény püspök hiányában — Bécsbe, Lembergbe, Velenczébe vagy esetleg Konstantinápolyba kénytelenek utazni. És míg ez a kiáltó anomália fennáll, hovatovább gyérült egyúttal a Verzereskulra (Verzár) emlékeztető ritka esetek száma is, hogy t. i. koronként valamely jelesebb képességű kispapnak Rómában leendő magasabb kiképzése valakinek már csak tisztán katolikus érdekből is komolyan a szívében fekdtt volna.

Tehát nem hogy örmény püspökről, de még szélesebb látókörű lelkészekről se kívántak az illetékes körök gondoskodni, s hogy mégis jeles örmény papjaink vannak, azt csak a Gondviselésnek köszönhetjük. Ugyannyira, hogyha a balkáni misszió ne lebegne szemeim előtt, akármelyik

erdélyi örmény plebánosunkat, mint rátermett és hivatásának magaslatán álló egyént örömmel üdvözölném újjászervezendő egyházunknak az élén.

Azonban az örmény katholicizmus magasabb szempontjai előtt a lokális személyi tekinteteknek nem szabad előtérbe nyomulniok. Tehát ebből az elvből kiindulva addig is, míg e kérdésben a parlament véglegesen döntene, kezdjenek tárgyalásokat az illetékes faktorok, hogy miként Ő Felsége a király legutóbb a körösi gör. kath. egyházmegyében az eszéki vikáriust kinevezte, akként a pápával egyetértve, a hazai örmény plebániák élére is — az örmény püspök kinevezéseig — egy papszentelésre jogosult örmény vikáriust állítani kegyeskedjék.

Ez a főpapi méltóság venné föl a régi örmény egyházi vizitátorok megszakadt fonalát és mint az örmények főesperese (Thémériczábjud) mintegy átmenetül szolgálna az 1715 óta be nem töltött magyar-örmény püspöki szék helyreállítására.

Egy szóval a hazafias örmény klérus, ha még oly kis számú, úgy a főpapi czimek, mint beneficziумok élvezetében a latinszertartású papsággal végre valahára egyenjogositandó. Hiszen eddig az egyházi kitüntetések terén az örmény lelkészi kar rendre elvesztette minden régi jogait és czimeit; megszűnt a püspöki méltóság, az infula viselési jog, továbbá eltörülték, illetve nem adományozták az örmény főesperességet, egyszer csak észrevétlenül Rómából se engedélyezték többé az apostoli főjegyzői (protonotarius apostolicus) czimet és ez mind azért történt, hogy úgy Bécsben és Budapesten, valamint Rómában is az erdélyi örmény egyházzól teljesen megfélekedzenek. Ámde házi használatra kitaláltak egy flastromot az így ejtett sebekre, s azóta legderekasabb örmény papjaink egy hosszú életpálya jutalmául nagy ritkán és különös kegyből magukra ölthetik a tiszteleti kanonokság, mint az általuk elérhető legmagasabb egyházi fok vállgallérját, holott vannak latin szertartású plebánusok, kik állásuk tekintélyének emelésére apáti, préposti czimet és javadalmat, sőt czimz. püspöki méltóságot is viselnek. — Tehát győzzön az igazság!

Hadd csendüljön meg az örmény főpapi kinevezés örömhírére valamennyi örmény templomunkban egyszerre és harangzúgás közt az Istent dicsőítő hálaadó ének. Így válnék testté X. Pius pápasága alatt az az Ige, melyet XIII. Leó apostoli áldás alakjában halála előtt négy hónappal a hazai örménységnek annyi szeretettel előlegezett.

AZ „ÖRMÉNY MÚZEUM“-HOZ.

Irta: Izmael Ferencz.

Édes, fájó emlék fűz minden rögdhöz,
Parány porszemedhez hű szeretet kötöz.
Te szép haza! Édes, örömtelen anya,
A távol elszakít — szívünk szeret vágyva . . .

Távol hull . . . pereg a forró könny szemünkből,
A bánat, a honvágy fojtogat, majd megöl.
Mig zord hideg van itt, s a tél lehellete —
Messze délkeleten a lég üde, enyhe . . .

Hogyne volna kedves minden piczi emlék,
Oh gyűjtsd szorgalommal, s őrizd ereklyeként.
A legkisebb tárgy is hogyne volna drága,
Amely emlékeztet az édes hazára.

Feltűnik büszke bércz, s a kies völgy tája;
A szívünkbe vésett drága szent kép mása.
Oh őrizd szivedhez nőtt drága gyöngyöt,
Ápold a szerelmet, mely szép hazádhoz köt!

S te lelkes, kis csapat kísérje útadat
Nemzeti önérzet, s a büszke öntudat.
Ha a magasztos cél vezeti lépteid:
A jó Isten megáld, nem hagy el, megsegít!

KISS ERNŐ.

— A nagybecskereki szoborleplezés alkalmából. —

Torontálmegye ünnepet ült vasárnap (május 27.), leróttá a kegyelet adóját vértanúvá avatott hős fia iránt, hogy ezzel is dokumentálja, miszerint, ha tud is feledni a magyar: keserűséget, nyomort és végtelen szenvedést, de az érdemet nem feledi soha...

Ennek az erénynek bizonyossága az a szobor, mely Nagybecskerek piacznán Kiss Ernő emlékét örökíti meg, s melyet a vértanút megillető ünnepélyesség keretében ad át egy szebb jövőnek a hálás utókor.

Kiss Ernő 1800-ban született Temesvárott. Egyetlen sarja volt fejedelmi vagyonnal bíró szüleinek. Katonának szánták a délczeg fiút s ő a szülők várakozásának minden tekintetben meg is felelt. Még gyermekifjú volt, talán tizenhét éves, mikor hadnagygyá nevezték ki a híres Simonyi őbester huszárezredében.

Vagyona és katona erényei utat nyitottak neki a legfelsőbb körökbe és megállta helyét mindenütt. Feljebbvalói barátságokkal tüntették ki, alantasai pedig rajongtak a mindig bőkezű, gavallér tisztért. Hosszas szolgálata alatt igen sok ragadt rá a szoldateszka-szellemről, de hazája iránt való igaz szeretetét megőrizte utolsó lehelletéig.

Az alkotmányos korszak fölvirradása itthon találta, mint a 2. számú Hannover-husárok vitéz ezredesét. És itt nemsokára alkalma nyílt bebizonyítania, hogy hazájának nemcsak kardjával, de vagyonával is szolgálatára áll, amennyiben nagyértékű ezüstneműt tett le a haza oltárára, hogy ezzel is segítségére legyen a kormánynak a nemzeti ellenállás szervezésében. Mert hiszen tudjuk, hogy a márcziusi örömnepokat nemsokára keserű csalódások váltották föl. A kivivott szabadság mámorából arra a szomorú valóra kellett ébrednie a magyarnak, hogy másajkú testvérei gyilkot emelnek ellene.

Előbb Jellacsics ütött be hordáival az országba, hogy — mint henczegve mondá — „szétrobbantva a magyar országgyűlést, megmutassa: ki az úr Pesten?...“

Hát a vitéz bánnal ugyan elbántak Pákozdnál a fiatal honvédek, de ez a diadal éppen csak arra szolgált, hogy átsegítse a leendő magyar sereg magvát a tüzkeresztségen.

A nagy munka csak ezután következett. Az alvidék szerb, oláh és rác lakossága szembefordult a kivivott szabadsággal. Titkos kezek gondoskodtak róla, hogy a tüzet élesztgessék, ami aztán lángra is lobbant és kiirtással fenyegetett mindent, ami magyar.

A kormánynak erélyes kézzel kellett hozzálátnia a rendcsináláshoz, noha előbb mindent elkövetett, hogy a felbujtatott lázadókat megértésre bírja, s hogy Rajacsics és Sztratimirovics befolyása alól kivonja a lelketlenül felizgatott népet. De mind hiába...

— Hát döntsön a kard! — kiáltott fel Kossuth keserű hangon — ha ők a béke olajágát tüzcsovával viszonzozzák.

Két hadtestet küldött le az alvidékre a magyar kormány. Egyet a Bácskába, egyet Bánátba. Ez utóbbinak vezéréül Kiss Ernőt tette meg, tábornoki ranggal. Ez a választás nem esett éppen véletlen-számba; mert Kiss Ernő, mint Ellemér, Ittebe, Aradacz és Ernesztháza ura itthon volt. Mintegy 20.000 emberrel fogott hozzá a rendcsináláshoz. Nagyrészen császári csapatok és néhány honvédzászlóalj állott rendelkezésére, Damjanich, Vetter, Nagy Sándor és Máriássy dandárparancsnokok vezényletével. Első összeütközése a lázadókkal 1848 november 7-én volt Lagerdorfnál, ahol a lázadók kemény leczkében részesültek.

De aztán változott a helyzet. A magyar kormány az azt a szomorú tapasztalatot hozta az 1849-ik év, hogy nemcsak holmi békétlenkedő lázadókkal, de magával Auszriával került szembe...

És itt igen nagy zavar támadt a császári csapatok tisztjei sorában. Kevés magyar volt köztük, de e kevesek is töprengtek afölött, hogy a császári zászlóra, avagy a magyar alkotmányra tett esküjükhöz maradjanak-e hűek?

Kiss ernő az utóbbi választotta s példáját sokan követték a tisztek közül még olyanok is, akiknek bölcsőjét bizony nem ringatták magyar földön

Mikor az 1849. év beköszöntével nyilvánvalóvá lett az udvari kamarilla perfidiája, s most már a megtámadott magyar alkotmány megvédéséről volt szó: a nézetek tisztultak, s ekkor a hadsereg Magyarországra vezényelt parancsnokai is elérkezettnek látták az időt, hogy szint valljanak.

Rukavina báró, Temesvár parancsnoka felszólította Kiss Ernőt, hogy seregével együtt rendelje alá magát az ő intézkedéseinek. Kiss Ernő ehelyett azzal a tervvel foglalkozott, hogy Temesvárt, ezt a fontos pozíciót a magyar ügynek szerzi meg, ha lehet csellel; ha kell, ostrommal. Meg is tett rá minden intézkedést s „Fel Temesvárra!“, ezzel a jelszóval vonult ki seregének élén nagybecskereki főhadiszállásáról. Utközben vette aztán a kormány rendeletét, mely szerint vezérkari segédjét, Klapkát, néhány zászlóaljjal tüstént küldje a felsőtiszai hadsereg segítségére, mivel Schlick beütve az országba, Mészáros Lázárral szemben megnyerte az ütközetet és veszedelmesen közeledik Debreczenhez.

Kiss Ernő a vett parancs értelmében cselekedett, de ezzel le kellett mondania kedvencz eszméjéről. Temesvár megtámadásáról. Szégyenszemre azonban nem akart Becskerekre visszavonulni. Inkább Pancsovát, a felkelők megerősített fészket választotta ki hadműveleti céljául.

Ez az expedíció azonban balul ütött ki. A honvédseregnek vissza kellett vonulnia a ráczok gyilkos golyói elől.

Kiss Ernőt el is mozdították a helyéről... Mikor elhívták vezéri állásáról, ő is megtehetette volna, hogy visszamenjen az osztrákhöz. Ő, aki Haynau, Csorics, Rukavina személyes barátságával dicsekedhetett, legfeljebb egy kis dorgatoriumban részesült volna.

De megmaradt a nemzeti ügy szolgálatában és katonai tudását a központban érvényesítette — a saját kósztján...

A szerencsétlen temesvári csata után ő is, mint hadügyminiszter, Görgei táborában várta a nemzeti tragédia utolsó felvonását. És azok sorába állott, akik — bizva az orosz czár lovagias lelkületében — a fegyverletétel mellett szavaztak.

Aztán Világosnál legördült a függöny. Sötét felhő borult Magyarország egére. A hős honvédek vitéz tábornokai Arad-vár kazamatáiban csörgették nehéz rablánczaikat. Kiss Ernő azonban bizott...

— Egy kicsit ránk ijesztenek — vigasztalta bajtársait. — Talán egy kis deportáció, ideiglenes degradáció következik; azután megint rendben lesz minden...

Hogy megváltozott ez a véleménye, mikor október ötödikén reggel a hadbírótság előtt megjelenve, tizenhármuk előtt kihirdették a halálos ítéletet!

— Látod — mondta Lázár Vilmosnak rezignált hangon — mindig félttem a tizenhármasszámtól. De azt hittem, hogy ez csak olyan örmény babona (az ő és Lázár ereiben tudniillik örmény vér csergedezett), most azonban látom, hogy alapos volt a félelem. Már nem bizok többé semmiben...

Egykedvűen nyugodott bele a sorsába. Hatodikán hajnalban sem veszthette el — monhatni — víg kedélyét.

Sőt még humorizált is. Markhot páternek, kit lelki vigasztalóul rendeltek melléje, kedélyesen mondta:

— Csak még egyszer vezethetném a honvédeket az osztrákok ellen, bebizonyítanám, hogy nem is vagyok én olyan rossz hadvezér.

— De mi van Kossuththal? — kérdezte mohón. — Csak nem került ő is e pribékek kezébe?

A lelki atya megnyugtatta, hogy a kormányzó már túl van az ország határán.

— Na, hála Istennek! — nyugodott meg a hős tábornok. És ezzel a nyugalommal ment a vesztőhelyre. Reggel hat óra volt, mikor Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Desseffy Arisztid és Schweidel József, a golyóra ítélt négy hős utolsó útjára indult az aradi vár egyik sánczához.

Emelt fővel ment mindenik, s mikor a mártírrá avatás helyén „megállj“-t vezényelt a hóhérmunkára kárhoztatott osztrák tiszt, akkor sem mozdult meg a négy hősnek egy arcizma sem. Azaz mégis. Mikor a hadbíró még egyszer felolvasta előttük a halálos ítéletet, végtelen megvetés tükröződött arcukon az ítélet aláírójának neve említésénél.

Aztán odaálltak megjelölt helyeikre, az árok szélén, bucsút vettek a lelkiatyáktól.

— Szegény hazám, — sóhajtotta Kiss Ernő, megcsókolva Markhot pátert. — Az én Istenem verje meg a hóhérainkat!... A szememet azonban nem engedem bekötni. Néztem én már száz puskacsővel is farkasszeméf.

Aztán eldördült a tizenkét fegyver és Kiss Ernő nem bukott arczra, mint a többi. A cserepárok golyói a vállába furódtak. Talán azért tévesztettek czélt, mert azok a szegény gyerekek nem voltak képesek kiállani a hős tábornok nyugodt tekintetét. De a másik perczen újra löttek és ezúttal szétroncsolták Kiss Ernő nemes szívét.

Egy óra mulva aztán a hóhér folytatta a bosszút lihegő önkény borzalmas munkáját. A magyar szabadság vértanújává avatva a többi kilenczet is...

(„Magyarország.“)

KOVÁCS JÁNOS.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TERMÉSZETI SAJÁTSÁGOK ÉS „KRISZTUS LEGENDÁK.“

Agárdi László a „Kalazantinum“-ban a következő érdekes dolgokat mondja el:

Alig van nép a föld kerektségén, melynek oly különös hajlama és tehetsége volna a költészetre, mint a magyaroknak. A magyar nép képzeletének termékeit vizsgálva mondhatni, hogy a költői hajlam egyik jellemző tulajdonsága népünknek. Egyszerű földműves emberek, irni-olvasni nem tudó pásztorok sokszor oly gyönyörű meséket, dalokat, legendákat alkotnak, hogy a műköltészetben sem találunk különbeket.

Különösen érdekes látni, hogy míg a mesében nem fukarkodik a szavakkal és sok tájszót vegyít bele, addig kevés szóval, néha nagyon is szűkszavúan sokat tud kifejezni. A mesékkel ellentétben a közmondások, példabeszédek valóságos mintaképei a csattanós rövidséggel szerkesztett mondatoknak. Ebben a tekintetben egyedül

állunk a világirodalomban; nincs nép, melynek annyi eredeti és jellemző közmondása volna mint a magyarnak.

A magyar nép rendkívül figyelmes. A közönségestől eltérő dolog, a hasonló jellemző eset azonnal megragadja figyelmét, összefüggést keres s megalkotja értelmező legendáját vagy jellemző közmondását. Így meglepte egyes fák alakja, némely madár hangja, bizonyos állat tulajdonsága. Képzetele összefüggést keresett; azt megtalálta, még pedig Krisztus Urunkkal kapcsolatban. A kapcsolatot aztán oly valószínűen adja elő, hogy a könnyen hívő nép meg van győződve annak igazságáról. Így származik több legenda, melyek e mondához hasonlítanak, mert a szereplő Megváltó valóban történeti, a fák alakja, a madarak hangja s az állatok viselkedése olyan, a milyennek a legendában leírt áldás vagy átok szerint lennie kell.

A magyar nép életének java részét a szabad természet ölen tölti. Bö alkalma van a megfigyelésre és a tapasztaltak fölött való gondolkodásra. Hallja a mesélő fürj hangját: pitty-palatty, a bibiczét: úi, úi és a galambét, a mely sajtyszerű bűgásból áll. A pitty-palattyra könnyen talált megfelelő szavakat: itt szalad, itt szalad; a bibiczére: búvik, búvik és a galamb turbékolására: a bokorba, a bokorba. E szavakat összefüggésbe hozta Krisztus Urunk üldözésével és megalkotta „Krisztus és a madarak“ című legendát, mely költői feldolgozásban is részesült.

Krisztus Urunk menekült üldözői elől. A pacsirta pártján volt és üldözőit félre akarta vezetni. Ott volt azonban a fürj, a mely elkezdett kiabálni: itt szalad, itt szalad! Egy áruló nem is volt elég, akadt mindjárt másik is: a bibicz, mely ezt kiabálta: búvik, búvik, búvik! De valamennyi áruló közül kitűnt a galamb, a mely a helyet is megmondta, a hová az Üdvözítő elrejtőzött: a bokorba, a bokorba! Krisztus Urunkat csakugyan elfogták, de a madarak is azonnal elvették jutalmukat, illetőleg büntetésüket. A fürj magasan repülni ne tudjon, hanem mindig a vetések között bujkáljon, a bibicz tartzkodási helye a nádas legyen, a galamb pedig csak a bokrok alatt keresgélje eleségét — így szólt az átok. De az áldás sem maradt el. A pacsirtát azzal jutalmazta meg az Üdvözítő,

hogy a madarak közt a legmagasabbra tudjon emelkedni s mégis röptében is tudjon énekelni.

Hallgatva vagy olvasva e legendát, valószínűnek tetszik a madarak e tulajdonságainak eredete. A fűrj, a bibicz, a galamb és a pacsirta tényleg úgy élnek, oly helyeken tartozkodnak, oly tulajdonságaik vannak, mint azt a legenda feltünteti. Kiváló példa ez a magyar nép képzeletének gazdagságára és eredetiségére.

Természeti megfigyelésből származik az a legenda is, a mely a nyárfa, a fenyőfa és a szomorúfüz természeti sajátosságait magyarázza. A legenda az előbbinek hasonmása és a mesélő szerint Krisztus Urunk áldása vagy átka adta nekik azokat a tulajdonságokat, a melyek jellemzők rájuk nézve.

Nyárfa ágai közt keresett menedéket az Üdvözítő, de az nem tudta eléggé elfődni ágaival és leveleivel. Ellenégei ráakadtak, a miért megátkozta: „No te nyárfa, nem rejtettél el engem, ezentúl télben, nyárban dideregj!” Valóban a nyárfa levelei reszketnek, ágai szomorúan zúgnak, mintha valami nagy bánatuk volna.

A legendának ez a része nem oly szerencsés alkotás, mint az előbbi, ott a madarak, ha lehet mondani, viselkedésük által vonták magukra a Megváltó jutalmát vagy büntetését. Itt a népelme megfélekedett a méltányosságról, megfélekedett Krisztus Urunk nagy igazságosságáról, mert a nyárfát — bár nem tehet róla — büntetés éri. Alkalmasabb módot talán nem tudott találni, azért így mesél és a mese valóságát a fa tulajdonságával bizonyítja.

Sikerültebb a fenyőfa legendája. Ez ugyanis teljesen elfődte sűrű ágaival a Megváltót s ezért jutalom érte. Jutalma az lett, hogy télen-nyáron zöldel. Itt is természeti adományra hivatkozik a mesélő s meséje már valószínű.

A szomorúfüzről szóló legenda ismét kiváló. A mesélő a szomorúfüz alakját újból az Üdvözítő üldözésével tudja összeköttetésbe hozni s mivel gyermekek előtt mesél, nemesítőleg hat fiatal kedélyükre. Egyébiránt a mesélő mindig magához hasonló műveltségű hallgató előtt mondja el legendáját, azoknak naiv hite nem ütközik meg ugyanazon körülmények fölhozatalánál.

Krisztus Urunk füzfa alatt keresett buvóhelyet. A füz ágai egyszeribe lehajoltak és hűsítették végre homlokát. E szívességért emléket nyert a fa; ágai lehajolva maradak, örök emlékezetül, hogy Isten fia időzött egykor alattuk. Ez a kis legenda, mint számos más, a tanító czélzatú legendák közé tartozik s azt fejezi ki, mit a mesélő oly sok helyen és oly különféle módon nyilvánított, t. i. hogy a jócselekedet, bármily csekély mértékben követte is el valaki, nem marad meghálátlanul s a jóltevő jutalomban vagy mint a jelen esetben, emléekben részesül.

Egyes állatok jellemző tulajdonságait magyarázgatja a mesélő „A marha bogárodzása“ cz. legendában. Erkölcsi szempontból fogja fel mondanivalóját és Krisztus Urunk személye segítségével fejt meg bizonyos állatok sajátságait. A legenda azt tartalmazza, miért oly nyugodtak a juhok, még ha szenvednek is a legyektől s hogy miért nyugtalanok a többi állatok, ha a legyek háborgatják, a mesélő következőkép magyarázza.

Valamikor megfordítva állott a dolog; a marha volt nyugodt, az ürte szeliden a bogarak csipéseit, míg a bányók szerteszét futkostak, hogy megszabaduljanak kinzóiktól. Pásztoraik is másmilyenek voltak, mint most.

A gulyás nyugodtan heverészett, míg barmai legeltek, de annál többet kellett lótni-futnia a juhásznak, a ki alig tudta rendben tartani nyáját. Egy alkalommal Krisztus Urunk ilyen pihenő gulyástól kért tejet, hogy a nagy forróságban enyhítse szomját. A gulyás azonban durván elutasította: „Várj, hadd pihenjek!“ — Krisztus Urunk nyugodtan szólt hozzá: „Hát csak pihenj!“

A mesélő a szivtelenséget hozza föl lustasággal is egybekötve. Bármily egyszerű szavakat ad Üdvözítőnk ajkaira, előre láthatni, hogy büntetése olyan lesz, a mely a pihenést, a nyugalmat veszi el tőle. Ezek után természetes dolog, hogy midőn a juhászhoz fordul kérésével, az készségesen szolgál neki. És mégis előbbrevalónak tartja kötelességét és megkéri, hogy várjon egy kissé, míg összetereli juhait.

A mostani eset különbözik a többi legendában előforduló jutalmazó és büntető módtól, mert azokban csupán a jótettet éri jutalom és a gonoszt büntetés, itt azonban

egy új körülmény is felkelti Krisztus Urunk figyelmét, t. i. a juhász kötelességérzete, azért a mesélő szerint igen találon jutalmazza meg. Nemcsak jóságát tekinti, hanem kötelességszeretetét is, mert ime a bárányok maguktól összeterelődnek s többé nem bogaradzanak, úgy hogy a juhász nyugodtan követheti báránykáit, de bezzeg annál több baja van a gulyásnak, mert gulyájára szállottak a kinzó legyek s ha meleg, legyes idős van, nincs nyugalma.

Ilyképen magyarázza a magyar képzelet a juhok szelidségét és a marhák bogarodzását. A rendes esetből indul ki s mert ez állatok tulajdonságait ismeri, azzal magyarázza a gulyás és juhász életmódját. Nemes benne az erkölcsi célzat; a hallgatóban bizonyára gondolatokat támaszt a legenda s tanulságot von belőle. A tanulság csak javára szolgálhat, innen van a legendák erkölcsne-mesítő értéke.

Van még két legenda, melyekben természeti sajátságok magyarázata fordul elő, de szt. Péternek a legendákban való szereplése miatt, ezek inkább más körbe tartoznak. Az egyik azt magyarázza, hogy miért vannak a fákban görcsök, a másik pedig, hogy miért oly lágy, puha a gomba. Szent-Péter gyarlóságán alapszik mindkét magyarázat és ő reá jellemző a magyar képzelet e két alkotása, azért e helyen elmaradhatnak ezek.

Mint a felhozott legendákból látható, a magyar képzelet a legendák megalkotásában mindig saját megfigyelése, tapasztalata után indul s a példák felhozatalánál mindig a legegyszerűbbet, az ő és hallgatói értelmi köréhez legközelebb esőt alkalmazza. A legenda meséjének szövéseben nincs kitérés; szépen folyik az, mint a hegyi csermely, s valamint annak lassú, andalító csobogása kellemesen hat az emberi kedélyre, úgy hogy szívesen tartozkodunk közelében, úgy e legendák is olyanok, hogy a ki egyszer hallotta vagy olvasta őket, nem tud megválni tőlük, visszavissza kívánkozik hozzájuk, mint a csobogó csermely zöldeelő, virágillattal telt partjára s akárhányszor teszi ezt, mindig jól esik a léleknek.

Ezekhez mi is füzünk egy szép legendát. Itt hallottuk Szamosújvártt.

Megy Krisztus Szent-Péterrel sétálni. Utjuk a szőlő-hegyek felé vezet. A szőlőhegyek között éppen szüretel-nek. Két szomszédos szőlőbirtokos meglátja az Üdvözítőt messziről

— Ha erre jönnek, kínáljuk meg szőlővel. Ime ez a hordó tele van válogatott szőlővel. Tudom, hogy Krisztus még egy szemet sem kostol meg, ellenben a falánk Péter jókora mennyiséget fog elfogyasztani; azért falánkságáért hadd bűnhődjék: befedem a hordó egyik felét az én szőlőmből kivágott tövissel, míg a másik felét a te táblád szőlővesszeivel takarom be. Ha erről az oldalról nyul be a hordóba az ügyetlen Péter, megszurja kezét; de ha a másik oldalra kerül, nem lesz semmi bántódása.

— Ne fődđ be a hordót, hadd látszassék messziről a szép, izletes szőlő. És ha mégis be akarod fődđni, a tövisből egy szálát se tégy . . .

Igy szólott a második, aztán dolga után látott. Az első azonban nem tágitott, úgy tett a mint mondotta. Alig végezte el szándékos dolgát, midőn Krisztus ott volt emberünk mellett. Azonnal meg is kínálja valamint az Üdvözítőt, úgy Szent-Pétert is. Ez azonban mozdulatlanul áll, ellenben Krisztus belenyul; de a tövis megszurja szent kezét . . . és két csepp vér folyt ki abból: egyik a hordó tartalmát festette meg, a másik pedig a szőlővesszőhöz tapadt . . . Krisztus társával tovább folytatta sétáját . . .

A második gazda a szent vérrel befestett szőlő-venyigét rögtön elföldelte, mely tavasszal kihajtott és adta később az első veres (véres) bort; mert addig csak fehér szőlőt ettek és fehér bort ittak az emberek . . . A gonosz szándékú szőlőtulajdonos szőlőjében pedig ezután minden szőlőtő szüros tuskévé változott.

SZ. K.

KISEBB KÖZLEMÉNY.

Világosító-Szent-Gergely ünnepe. Világszerte minden örmény-lakta vidéken hozsánnát zeng a nép, zsoltaároktól csendülnek meg az örmény templomok. Hálaadó énekek zsolozsmái mellett körmeneteket vezetnek az örmény egyházfejedelmek a patriarkháltól,

érsekektől és püspököktől kezdve az egyszerű falusi lelkészig azon a napon, a melyet a pápai szentszék az örmény kath. egyházban a pünkösdt követő negyedik szombaton ünnepelni rendelt. Ez az emléknep az idén jún. 30-ára esett, melyet hazai derék örményeink is országszerte megünnepeltek. — Az örmény plebániák nálunk egy hétig tartó istentiszteletekkel úgynevezett „nyolczad“-ot tartanak, a hol pedig örmény templom nincs, hálaadó örményszertartású misékkal és litániákkal áldoznak az örmény hívek hittérítő nagy apostoluk és védőszentjük emlékezetének. A mintegy ezer lélekszámot kitevő kolozsvári örmények az idén is hagyományos kegyelettel ülték meg Világosító-Szent-Gergely napját, mely alkalomból Govrik J. Gergely mechitharista lelkész, a „Hántesz“-czimű örmény világlap tudós munkatársa Erzsébetvárosról celebrálta fényes segédlettel a nagymisét a Mátyás- király-téri plebánia templomban. A kolozsvári örménység színét-javát, a katonai és polgári állások kiváló képviselőit s az örmény nők és gyermekek egész seregét ott lehetett látni a templomot megtöltő ájtatoskodók soraiiban. Egyetemi tanárok, orvosok, ügyvédek, bírák és törzstisztek ünnepi díszben és hangulatban, lelki élvezettel gyönyörködtek az örmény szertartás szépségeiben és nem egy szemből csordultak ki az öröm könyei a gyermekek ota netán alig hallott mélabús keleti zsoltárok (sárágán) hallatára. A szebbnél szebb örmény egyházi énekeket Halász József kántortanító művészettel adta elő. Ősi szokás szerint a küldöttség élén ékes, de szívből eredő meleg hangú beszédben gratulált Dr. Mály a népszerű Govrik J. Gergely örmény kath. lelkésznek, a kinek ezzel Világosító-Szent-Gergely napján egyúttal saját neve napját is ünnepelték. („Magyar Állam.“)

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Fényes esküvő. Folyó évi jún. hó 16-án esküdött örök hűséget Mirzájeanczh (Merza) Álisz kisasszony Thumájeanczh (Tamási) Árdásesznek Marseille-ben. A polgári összekötetés után Mántáguni Hovhán örmény pap áldotta meg frigyöket. Valamint a vőlegény, úgy a menyasszony rokonai, barátjai, ismerősei közül messze távolból is sokan gyültek össze a páratlan fényű menyekzői ünnepélyre. A násznagyi tisztet Melikheanczh teljesítette, ki ezért Moszkvából jött által Marseille-be. Beláthatlan kocsisor várakozott az örmény egyház előtt. A templomból a vendégek előbb a menyasszony szüleit látogatták meg, hogy szerencsekívánataiknak kifejezést adhassanak, és csak ezután mentek a vőlegény lakására. A csinosan öltözött szép örmény asszonyokon és leányokon ragyogott az ékszer. A lakoma a Mirzájeanczh családnak Szen-Tronban épült „La Gauloise“ nevű nyaralóban tartott meg. A lapok sokat irtak erről a fejedelmi ünnepélyről.

Felelős szerkesztő és kladó-tulajdonos SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvart, Todorán Endre „AURORA“ könyvnyomdája.

A magyar faj. Nincs szeretetre méltóbb faj, mint a magyar. Ezt bebizonyítja az évszázak óta tartó beolvadási folyamat. A Német, Tót, Szerb, Horvát, Bolgár, Lengyel nevű magyar családok ennek a folyamatnak köszönhetőek. Kunokról, Jászokról nem szólok; mert ezek — úgy lehet — a magyar fajnak voltak a törzsei, miként a Székelyek. De bátran említem a sok idegen hangzású családnevet és mint kiváló példát az Örményeket. Külföldön is szerették a magyart. Erényeit ismerték, hibáit elnézték. Alkotmányát, szabadságát tisztelték. Pusztáink romantikáját úgy nézték, mint népünk érmellékének vadvirágait. (Bartha Miklós utolsó vezércikkéből: „Egy szerény terv.” — „Magyarország” 1905. nov. 19. 284 szám.)

Ifj. Dumas műveiből. Legtöbb ember csak keserűségét nyeli el jótéteményeinek. — Inkább ajándékozod el pénzedet, de kölesön ne adj. Az előbbi csak halátlanságot szül, az utóbbi ellenséget nevel. — Ne kezdj vitatkozásba senkivel, nehogy legyőzzenek. Olyan dolog ez, mint a hegyére állított tű: ha reá ütsz, meg szurja kezdet.

A hosszú élet. Moltke szerint az egészség titka abban van, hogy az ember nagyon mértékletes legyen mindenben és mozogjon sokat a szabadban. Chévreul tanár, a ki 130 éves korában halt meg, igen mértékletes volt az életben és nagy súlyt vetett a hangulatra. Victor Hugó háza falára a következő iratot vésette be: Lever à six, diner à dix, souper à six, coucher à dix, fait vivre l'homme dix fois dix. (A ki hatkor kél, tizkor ebédel, hatkor vacsorál, tizkor lefekszik, tizszer tiz évig él.) Sir James Sawjer hosszú receptet ad a hosszú élet elérésére: Aludjál nyolc órát jobb oldalon, szabadon álló ágyban; korán reggel kerüld a hideg lemosást, hanem helyette fürödjél tested hőmérsékletének megfelelő meleg vízben; reggeli előtt végezz valami testmozgást; kevés húst egyél s azt is jól megfőve; felnőtt ember ne igyék tejet, hanem inkább egyék sok zsiradékot, a betegségek csirait tönkretévő sejtek táplálása szempontjából; kerülje a mérges (szeszes) italokat, melyek e sejtekre-károsan hatnak; naponként végezzon testmozgást a szabadban; lakoszobájában ne tűrjön meg élő állatot; éljen lehetőleg falun és gondoskodjék mindenekelőtt jó ivóvizről, száraz lakásról, melynek jó csatornázása is legyen; foglalkozásod legyen változatos, többször rövid szabadsággal váltakozva; nagyravágyásod mérsékelj és légy jókedvű. „A ki 100 esztendeig akar élni — mondja Sir Benjamin Ward Rékardson — se ne dohányozzék, se ne igyék; kevés húst egyék; keljen korán és mesterséges világitásnál lehetőleg ne dolgozzék; ne törje magát gazdaság után, ne bosszankodjék és nagyravágyását korlátozza“.

SZAMOSÚJVÁRI HÍRADÓ.

— Világosító apostolunk: Szen-Gergely napját az idén jún. 30-án ültük meg — fényesen. A plebániái nagytemplomot megtöltötte az ajtatoskodó közönség. Mise előtt volt díszes körmenet a piacon; ki volt állítva a párját ritkító szép nagy zászló is, melynek egyik oldalát Szent-Gergely, térítő apostolunk gyönyörű képe díszíti. A baldachimot a honoratiorok osztálya követte; ezek

között volt dr. Gopesa László osztálytanácsos, Tódorfi Lukács polgármester, Simay János járásbíró, Duha Kristóf városi tanácsnok, dr. Papp Gusztáv városi tanácsnok, Szongott Kristóf szerkesztő... A segédletes szent-miséát Bárány Lukács kanonokplebános mondotta el Szent-Gergely oltáránál, ki első evangélium után felment a szószékre és egy remek alkalmi egyházi beszédet tartott... Azután a papság és a hívek egy részével a templom azon szögletébe ment, hol az új Mária-szobor volt felállítva. Itt eszes plebánosunk egy második, szintén hatásos szentbeszédet mondott, — azután felszentelte a szép Mária-szobrot. Ezt a remekműű szobrot, a fülke — hol a szobor van felállítva — üvegfestményű ablakát és felszerelését egy ajtatos, de nem gazdag özvegy örmény nő: Kasza Juliánna csináltatta. Ugy tudjuk, hogy csak a szobor 1200 frtba került. Adjon Isten a tisztelettel említett vallásos nőnek boidógságot és hosszú életet, hogy még sokáig imádkozhassék a Mária-szobra előtt, közintézményeinknek pedig minél több jöltevet, mert akkor ezek virágzásnak indulnak!

— Befejezéshez közeleg a görög katolikusoknak helybeli új temploma. Becsületére válik az építető vállalkozónak: Czakónak, ki olyan szépen dolgoztatott. Igaz valóság mindaz, mit ezen új szentegyház szépségéről, csinos építési módjáról stb. irtak már eddig a lapok. Ugy halljuk, hogy ezt a díszes építményt, mely méltan sorakozik a város legszebb épületei közé, — az őszszel szentelik fel...

— Arról, hogy mit képes a város lelkes, művelt áldozatkész közönsége társadalmi úton is előteremteni, — fényesen tanuskodik az a szakértelemmel és csinnal felépített gyönyörű szép nyári fürdő („uszoda”), mely párját ritkító sétaterünk egyik díszítő részét képezi. — Rég érezzük szükségét ennek az intézménynek. Évekkel ezelőtt egyik derék polgártársunk (S. A.) egy közvacsora alatt meggyőző szavakkal esetelte a közfürdő felépítésének szükségességét. És mivel indítványa egyhangú helyesléssel találkozott, az asztaltársak ki is nevezték egy bizottságot azonnal az utasítással hogy készítsen tervet a létesítendő fürdőről. Azonban ez a bizottság késlekedett a tervezet benyújtásával... Végre a helybeli „Székely társaság” vette a fontos ügyet kezébe: kiküldött kebeléből Uhlyárik Albin fegyintézeti igazgató elnökle alatt egy kis bizottságot. A bizottság azonnal munkához látott. A fáradhatlan elnök aláírásokat gyűjtött es 20 koronás részvényeket bocsátott ki. Hamarosan elhelyezett 200 drb. részvényt. És ezzel a 2000 forinttal hozzá kezdett egy nagyon költséges tervhez. Más ember es más helységben négyszer ennyivel sem tudta volna azt megtenni, a mit a pihenni nem tudó, értelmes, humanus elnök ur megtett ily csekély összeggel. Van elég dolga igazgató urnak a fegyintézetben; de azért tudott időt szakítani arra is, hogy ne csak felügyelje, hanem szakértelemmel vezesse is ezt a szép munkát. Zsinormérték szerint ment a dolog. Nem streicholtak a munkások (az igazságügyi miniszter engedelmével fegyenczerőt alkalmazott), hanem szó nélkül követték a kapott utasítást... A tavasszal kezdetek hozzá es július közepén már készen volt a szép, csinos mű. Láttuk Erdély valamirevaló fürdőjét; ezért elfogulatlanul mondhatjuk azt, hogy fürdünk Erdély legszebb fürdői közé tartozik. — Jutalmazza meg a jó Isten az igazgató urnak a közérdekben tett meghálálhatlan fáradozását minden jóval!